

מיזוג חשיבה ביקורתית ויצירתית בתכני ההוראה

ד"ר סווארץ

חיזויים, משווה ומנגיד, ממיין, מסיק וכו', אך את כל זה ניתן לעשות באופן מיומן. הבה נעיין בכמה שקפים [איורים] המציגים את הנחות היסוד שלנו.

השקף [איור מס' 3] מראה את אופני החשיבה היסודיים שאותם חשוב כל-כך לדעתנו להפעיל כראוי. אופני חשיבה אלה ננקטים ממילא, אך ללא תשומת לב, בלמידת מקצועות ההוראה הרגילים. למשל, מיון והשוואה, חשובים ביותר בלימוד המדעים, היסטוריה, ספרות וכו'. בספר אותו כתבתי עם סנדרה פארקס, **מיזוג חשיבה ביקורתית ויצירתית בתכני ההוראה**, הראנו כיצד ניתן לשכלל מיומנויות של חשיבה - מיומנויות של יצירת רעיונות, הבהרת רעיונות והערכת רעיונות - באמצעות חשיבה על תכני השיעורים. מצאנו שהדרך הטובה ביותר ללמד חשיבה היא באמצעות גישת המיזוג. גישה זו מטפחת חשיבה באופן היעיל ביותר וגם תורמת להבנה טובה יותר של התכנים עצמם. [ראו איור מס' 4] אנו רוצים שתלמידים ידעו לא רק להפעיל מיומנויות חשיבה בשיעור מובנה בכתה, אלא שידעו להפעיל אותם גם מחוץ לכתה וידעו לזהות הזדמנויות לכך. לשם כך יש לטפח הנעה מתאימה, אחרת המיומנויות יהיו מונחות בתודעה ללא פעילות. לשם כך יש, כפי שאמר כאן דייוויד פרקינס, לפתח נטיות חשיבה.

תכננו שיעורים רבים לצורך טיפוח מיומנויות שונות. למשל, מערך שיעורים בקבלת החלטות שתוכנם הוא בחינת ההחלטה להטיל פצצת אטום על הירושימה. אנחנו מביאים מקורות מאותה תקופה כדי ל"הכניס" את התלמידים לסביבה ההיסטורית של מקבלי ההחלטות ולדילמות שעמדו בפניהם. אך

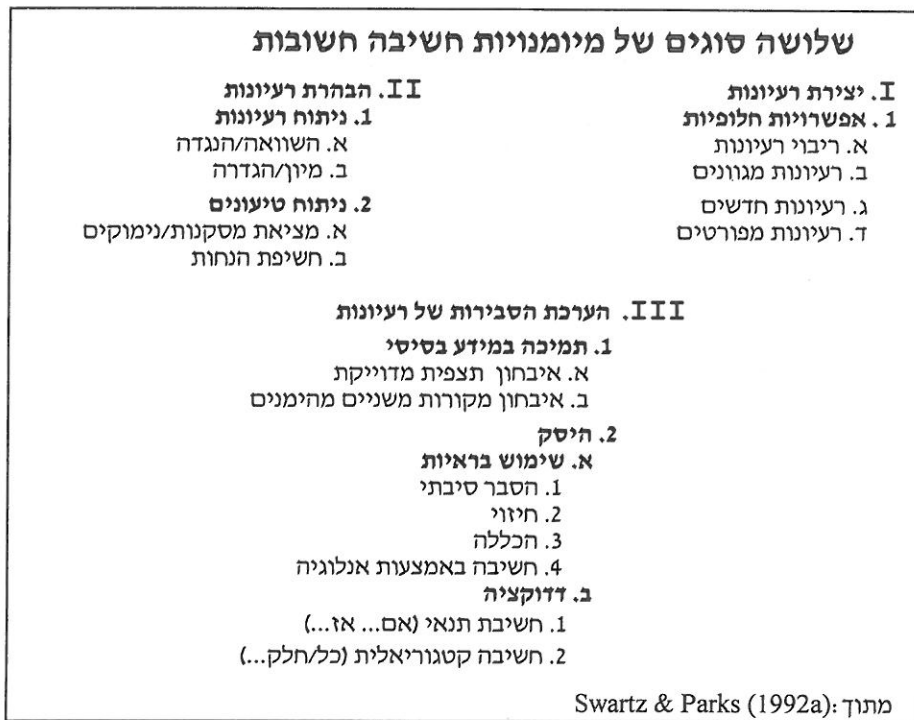

פרופ' סווארץ (משמאל) בשיחה עם ד"ר ברנקו וייס (מימין) בכינוס שנערך בדצמבר 1994 (צילום: א. קישלטוק)

את רוב הזמן העומד לרשותי אני רוצה להקדיש לניתוח דוגמה אחת של הוראה של קבלת החלטות. דוגמאות שונות מארץ לארץ וגם ממדינה למדינה בארה"ב, אך בכל זאת ניתוח דוגמה זו יקנה לכם מושג על מה שמורים אחדים עשו כדי למזג חשיבה במקצועות ההוראה שלהם.

אני מרבה לטוס ברחבי ארה"ב עד כי לעתים אני שואל עצמי היכן אני מבלה את רוב זמני; בשמים או על הארץ. מכל מקום, בטיסות אני נוהג לשוחח עם נוסעים. לאחר שאני עונה על שאלתם במה אני עוסק: "אני עוסק בהוראת חשיבה", הם תמהים: "הוראת חשיבה...? האם לא כל אחד חושב?!" ודאי שכל אחד חושב, אך אנו סבורים שלא כל אחד חושב טוב כפי שהוא יכול. אנחנו לא מלמדים חשיבה; אנחנו מלמדים אנשים כיצד לשפר את החשיבה שלהם. כל אחד מקבל החלטות, פותר בעיות, עושה

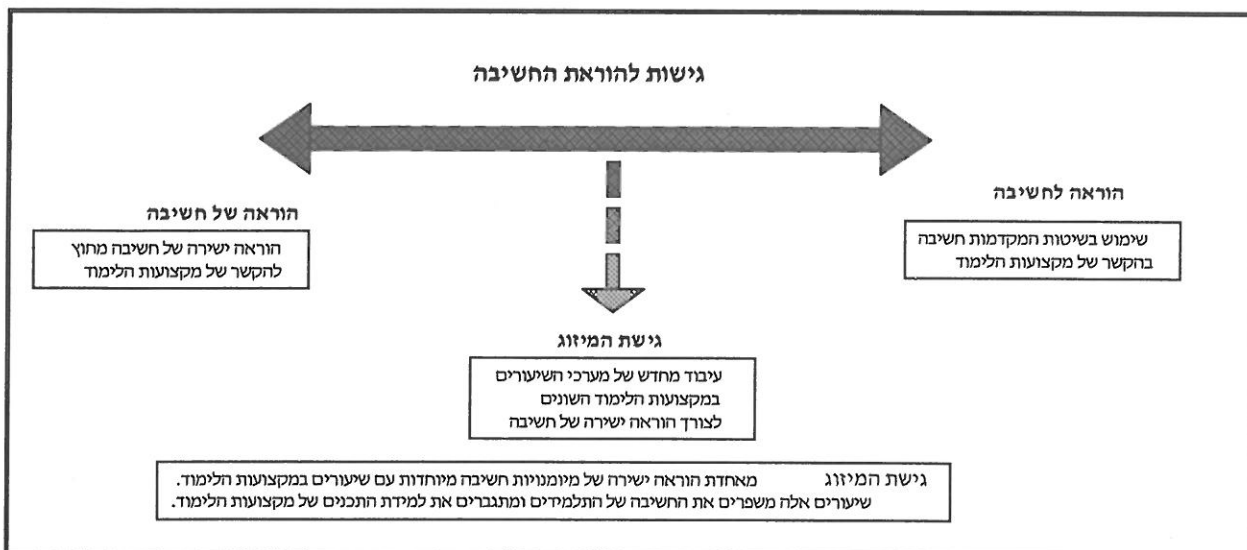
איור מס' 3: שלושה סוגים של מיומנויות חשיבה

מחלצים את השאלות החשובות לשיקול דעת טרום החלטה ואת הסדר שבו ראוי להעלות אותן. למשל, "מהן האפשרויות העומדות לפניי". ואח"כ, "מהן התוצאות העשויות להיות לכל אפשרות כזו" ועוד. כך אנו עושים עם התלמידים מפה לצורך קבלת החלטות מיומנות. את המפה הזו אנו מיישמים על התנאים שקדמו להחלטה להטיל את הפצצה על הירושמה. אנו מבקשים מהתלמידים להיות הארי טרומן. בשיעורי מיזוג מסוג זה התלמיד פעיל יותר ומוצב במרכז הפעילות. הכתה מתחלקת לקבוצות

אנחנו מתחילים בניסיונם הישיר של הילדים. אנו מבקשים מהם להעריך החלטות שקיבלו בעבר הקרוב והרחוק, ובמיוחד החלטות שגויות. כל אחד מאיתנו מחזיק שלדים בארון. אנחנו מבקשים מהם לנתח מה לא עלה יפה בתהליך קבלת החלטה כלשהי. ההחלטות לא חייבות להיות גורליות. הן עשויות להיות בנליות למדי: מה ללבוש, לאיזה סרט ללכת וכו'. אנו מבקשים מהתלמידים לתאר את שיקול הדעת שלהם לפני קבלת ההחלטה ולהציע שיקולים שעשויים היו לשפר את החלטתם. אנו

איור מס' 4: גישות להוראת חשיבה

אישית שלהם ומקדישים לכך זמן. מצאנו שלאחר תרגול רפלקטיבי התלמידים מעבירים את מה שלמדו לתחומי עניין והתנסות רבים. קבלת החלטה מיומנת הופכת לחלק אינטגרלי של חייהם. הרושם שלנו הוא, שמוצדק בהחלט להשקיע זמן ומאמץ בתהליך כזה. כתוצאה ממנו התלמידים לומדים לא רק כיצד לקבל החלטה באופן מיומן אלא גם את התוכן שבו הם עסקו. מהי החלופה? קריאה חטופה ושטחית של אותם פרקים בהיסטוריה כפי שנהוג ברוב בתי-הספר.

מצאנו גם ששיטה זו טובה לתלמידים חזקים וחלשים כאחד בתנאי שמאמצים תכנית לשיתוף פעולה בין שתי האוכלוסיות.

העמקתי בניתוח דוגמה אחת כי אני סבור שלעתים טוב לעשות כך מאשר לנקוט בהסברים כללים.

קטנות. הקבוצות אוספות מידע רלבנטי, דנות בו ומציגות אותו זו לזו. המורה הופך למנחה. רוב התלמידים באים עם שכנוע פנימי לצד זה או אחר. אנו מבקשים מהם להיכנס לתהליך תוך השהיית שיפוט. מצאנו ש-60% מהתלמידים משנים את דעתם בעקבות התהליך. התהליך מעורר דילמות קשות ושיקול דעת מורכב. התלמידים מסכמים אותו בהמלצה מקיפה ומנומקת לטרומן או לקונגרס. החלק האחרון של מערך השיעורים הזה הוא תהליך מטא-קוגניטיבי בו התלמידים מתארים, מנתחים ומעריכים את המהלך שעשו. בסופו של עניין אנו מבקשים מהם ליישם את המיומנויות שרכשו בקבלת החלטה על פרק אחר, למשל, על ההחלטה שקיבל קנדי במשבר הטילים בקובה. אך אנו רוצים לחולל העברה לא רק לפרק היסטורי אחר אלא גם לנסיון החיים של התלמידים. למרות שהמסגרת היא שיעורי היסטוריה אנו מבקשים מהתלמידים להחיל את מפת ההחלטה על החלטה